УДК 331.54
JEL J24
ORCID ID 0000-0001-5624-597X
ORCID ID 0000-0003-0939-8206
DOI https://doi.org/10.17721/tppe.2023.47.9

Лісогор Л.С., д.е.н., професор
Національний інститут стратегічних досліджень
laralisogor@gmail.com
Руденко Н.В., к.е.н., доцент
КНУ імені Тараса Шевченка
natalia.rudenko@knu.ua

РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розглянуто виклики розвитку ринку праці в умовах війни у контексті необхідності забезпечення соціальної безпеки у період повоєнного відновлення. Проаналізовано основні проблеми розвитку ринку праці України, пов'язані із значним міграційним відтоком населення внаслідок повномасштабної агресії рф проти України, скороченням можливостей створення нових робочих місць, зниженням рівнів доходів від зайнятості, погіршенням якості освітнього потенціалу країни. Визначено чинники впливу на можливості кадрового забезпечення та професійного розвитку робочої сили на вітчизняних підприємствах. Проаналізовано існуючий стан та очікування підприємств щодо підвищення заробітної плати (у секторальному розрізі). Обґрунтовано, що недостатньо висока якість професійної підготовки обмежує можливості реалізації освітньо-професійного потенціалу країни. Доведено, що загострення ризиків погіршення якості демографічного відтворення населення, ризиків безробіття, ризиків зниження якості освітнього потенціалу та ризиків бідності ускладнює можливості забезпечення відновлення економіки країни на модернізаційних засадах та сталого розвитку у перспективі. Визначено напрями взаємозв'язків між викликами, ризиками розвитку ринку праці та загрозами соціальній безпеці країни. Обґрунтовано напрями мінімізації негативних наслідків впливу викликів та ризиків розвитку ринку праці на досягнення сталості та стійкості соціально-економічного розвитку України в умовах війни та повоєнного відновлення.

Ключові слова: *ринок праці, зайнятість, соціальна безпека, ризики, виклики, освітній потенціалу.*

Постановка проблеми. Посилення тенденцій глобалізації світової економіки призводить до підвищення вагомості впливу інноваційних чинників на розвиток національних економік. Для підвищення конкурентоспроможності економік пріоритетного значення набувають конкурентні переваги нересурсного типу, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій, технологічною модернізацією виробництва. Відповідно, посилюються глобальні ризики, пов'язані з нерівномірністю

економічного розвитку країн, які супроводжуються збільшенням міжкраїнової диференціації та поглибленням міжнародного розподілу праці. Це призводить до трансформаційних змін на національних ринках праці, які суттєвим чином впливають на рівень соціальної безпеки країни.

Водночас, особливої актуальності проблеми трансформації ринків праці набувають в умовах повномасштабної агресії рф проти України, що супроводжується погіршенням ситуації у сфері зайнятості. Руйнація виробничої інфраструктури в результаті війни, скорочення обсягів виробництва призвели до посилення негативних тенденцій розвитку українського ринку праці, скорочення попиту на робочу силу, на тлі стрімкого зростання міграції за кордон. Відповідно, це актуалізувало необхідність дослідження проблем та ризиків розвитку ринку праці України в сучасних умовах, з урахуванням необхідності забезпечення соціальної безпеки, визначення напрямів мінімізації негативних наслідків погіршення ситуації у сфері зайнятості в умовах війни та повоєнного відновлення.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню проблем трансформації ринку праці в умовах глобалізації та специфіки розвитку сфери зайнятості в умовах війни присвячено значну кількість наукових праць. Зокрема, аналізуючи специфіку розвитку ринку праці в умовах глобалізації, науковці Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України відзначають об’єктивність процесу зміни технологічного базису та змісту трудових функцій працівників в сучасних умовах [1]. Петрова І.Л., досліджуючи особливості проявів зайнятості у сфері інноваційної діяльності, аргументує необхідність адаптації сфери зайнятості до інноваційних змін у техніці та технології [2].

У наукових працях Колота А.М., Герасименко О.О. також визначено проблеми та можливості якісної цифрової трансформації, забезпечення вбудованості сфери праці та зайнятості в цифровий простір [3]. Азьмук Н.А. у ході дослідження проблем трансформації зайнятості при переході до цифрової економіки обґрунтувала теоретико-методологічні засади трансформації ринку праці, логічність розвитку інноваційних форм зайнятості в сучасних умовах [4].

Водночас, вітчизняні науковці приділяють значну увагу дослідженню специфіки розвитку українського ринку праці в умовах війни. Маршавін Ю.М. відзначає, що втрати Україною значної частки основного капіталу призводять до падіння промислового виробництва, зменшення обсягів модернізації застарілої техніки, скорочення можливостей зайнятості [5]. Близнюк В.В., Яценко Л.Д. відзначають ризики та загрози розвитку ринку праці України, що виникають під впливом війни, в результаті руйнування виробничих ланцюгів, погіршення умов для підприємництва [6]. Це посилює загрози соціальній безпеці країни, що, відповідно, обумовлює необхідність їх дослідження.

Серед наукових праць, присвячених дослідженню проблем та загроз соціальній безпеці, що виникають в результаті посилення негативних тенденцій розвитку ринку праці під впливом війни, слід відзначити дослідження Варналія З.С. [7]. Згідно результатам досліджень Сидорчук О.Г., посилення негативних тенденцій економічного розвитку, збільшення втрат людського капіталу та ресурсного

потенціалу внаслідок відпливу конкурентоспроможної робочої сили створює підґрунтя для формування загроз соціальній безпеці [8]. Не менш важливим аспектом дослідження ризиків ринку праці та загроз соціальній безпеці є аналіз проблем інформаційної безпеки як невід'ємної складової трансформації соціально-трудової сфери, забезпечення соціальної безпеки суспільства в умовах цифровізації економіки, здійснений науковцями Інституту економіки промисловості (Новікової О.Ф., Амоші О.І., Азьмук Н.А., Новак І.М.) [9].

Невирішені частини проблеми. Однак дотепер потребує більш детального аналізу проблеми розвитку ринку праці України у контексті забезпечення соціальної безпеки в умовах війни та повоєнного відновлення. Саме це обумовлює необхідність дослідження специфіки функціонування ринку праці України, з урахуванням впливу викликів та ризиків, які виникають під впливом війни або можуть загостритися у період повоєнного відновлення, для забезпечення мінімізації загроз соціальній безпеці країни.

Метою статті є дослідження проблем та викликів розвитку ринку праці в умовах війни та повоєнного відновлення, визначення напрямків мінімізації їх негативних наслідків на соціальну безпеку.

Методи дослідження. Дослідження базується на використанні системи загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Для досягнення мети було використано методи аналізу та синтезу, системного аналізу, наукового абстрагування, логічного підходу, що формують основу розкриття сутності викликів та загроз розвитку ринку праці в умовах війни; графічного підходу – для візуалізації даних. Визначення проблем і викликів розвитку ринку праці у контексті забезпечення соціальної безпеки здійснено на основі абстрактно-аналітичного методу наукового пізнання.

Результати дослідження. З початком повномасштабної агресії рф проти України посилилися негативні тенденції розвитку вітчизняного ринку праці, пов'язані із значними втратами економічного потенціалу внаслідок тимчасової окупації територій, руйнування виробничої інфраструктури, розриву логістично-виробничих ланцюгів, погіршення умов для підприємництва. Це призвело до зменшення кількості робочих місць, скорочення попиту регіональних економік на робочу силу, звуження сфери прикладання праці. Водночас слід враховувати, що застарілість технологічного базису економіки, невисока інноваційна активність підприємств на макро-, мезо- та мікрорівнях, зниження фінансування R&D (на рівні підприємств) у довоєнний період часу сприяли збереженню застарілої структури зайнятості, поглибленню освітньо-професійних диспропорцій на ринку праці.

Серед найважливіших проблем розвитку ринку праці України, які значно посилилися в умовах війни, слід відзначити:

- значний міграційний відтік населення внаслідок повномасштабної агресії рф (передусім, жінок продуктивного віку, молоді та дітей);
- зниження якості населення (погіршення здоров'я населення, зростання рівня інвалідизації населення в результаті військових дій, смертність);
- збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб;

- скорочення можливостей створення нових робочих місць;
- зниження рівнів доходів від зайнятості;
- погіршення якості освітнього потенціалу країни внаслідок міграційного відтоку кваліфікованої робочої сили; проблем забезпечення підготовки кваліфікованих кадрів внаслідок обмежених можливостей фінансування професійної підготовки, повільних темпів реформування системи професійної освіти і навчання.

Водночас серйозними викликами забезпечення розвитку вітчизняного ринку праці залишаються проблеми демографічного відновлення робочої сили протягом періоду повоєнного відновлення. За даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців, з України за кордон (станом на кінець жовтня 2023 року) виїхало 6,2 млн. осіб [10]. За умов збереження намірів залишитися на постійне проживання тих громадян України, які тимчасово перебувають за кордоном, це може стати серйозною загрозою на перспективу. Разом з тим, дані третього опитування громадян України, тимчасово переміщених за кордон, щодо намірів та перспектив їх перебування за кордоном, проведеного Управлінням Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців у травні 2023 року, свідчать про наступне. Зокрема, переважна більшість жінок, що тимчасово перебувають за кордоном, належить до вікової категорії 35-39 років (57% від загальної кількості опитаних респондентів) та вікової категорії 18-34 років (23%) [11]. Це може бути серйозним викликом для забезпечення демографічного відтворення населення країни у перспективі.

Разом з тим, не менш вагомою загрозою забезпеченню сталого розвитку ринку праці України на перспективу може стати зниження рівня освіченості населення та обмеження можливостей професійного розвитку. За даними опитування громадян України, тимчасово переміщених за кордон, частка респондентів з повною вищою та післядипломною освітою перевищувала 51%, професійно-технічною освітою - 22% [11]. Це суттєво впливатиме на якість освітнього потенціалу країни у перспективі, оскільки міграційний відтік освіченого населення за кордон значно ускладнюватиме перспективи переходу економіки країни на інноваційний шлях розвитку.

Водночас для забезпечення розвитку ринку праці країни в умовах повоєнного відновлення необхідно формування сталого попиту на робочу силу. Однак наростання негативних тенденцій розвитку вітчизняної економіки в результаті впливу війни обумовило збільшення кількості підприємств, які працюють не на повну потужність. За даними опитування підприємств, проведеного Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій у вересні 2023 року, спостерігався наступний розподіл підприємств за завантаженістю та за видами економічної діяльності (Рис. 1).

Найбільша частка підприємств, які працюють на повну потужність, зосереджена у харчовій промисловості, виробництві одягу, поліграфічній промисловості. Водночас, серед підприємств металургії, деревообробки, виробництва будівельних матеріалів, машинобудування та хімічної промисловості переважали підприємства з невисоким рівнем завантаження потужностей, які традиційно характеризувалися високим

рівнем енергоємності. Це значною мірою впливає на перспективи збільшення зайнятості на підприємствах цих видів діяльності, зростання кількості робочих місць.

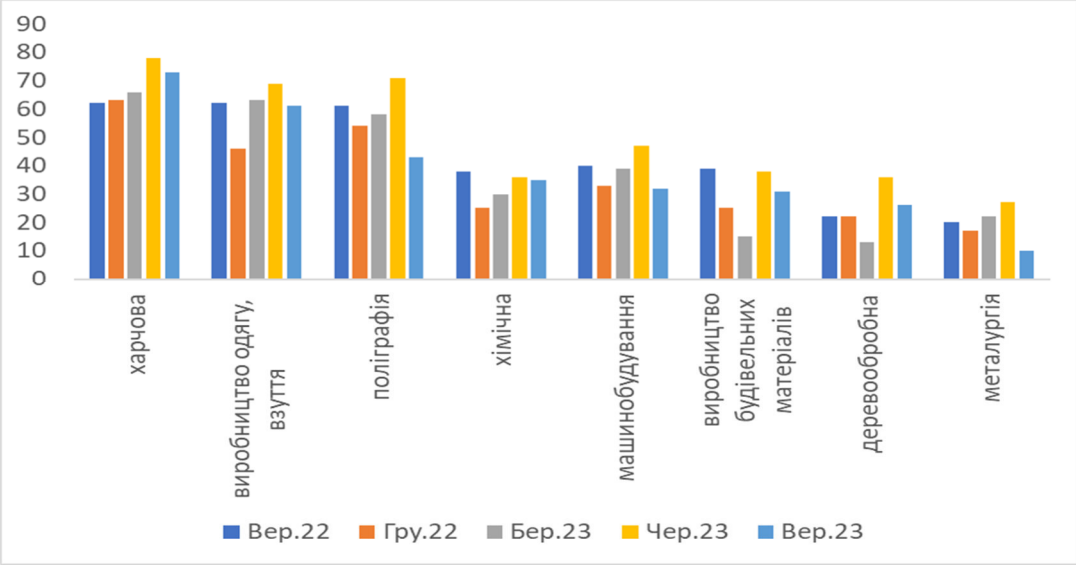

Рис. 1. Частка промислових підприємств, які працюють на майже повну та повну потужність, порівняно з довоєнним періодом (% опитаних за видами промислової діяльності)

Джерело: [12]

Доволі серйозним викликом є зниження рівня доходів від зайнятості. Дані щомісячного опитування підприємств, проведеного Інститутом економічних досліджень і політичних консультацій у липні 2023 року, свідчать про обмежені можливості підвищення заробітної плати на вітчизняних підприємствах (Рис. 2).

Рис. 2. Частка підприємств, які відзначають зростання та планують підвищення заробітної плати у 2023 році (за видами економічної діяльності), % від опитаних

Джерело: [13]

За даними цього опитування, найнижчою залишалася частка підприємств, які підвищували заробітну плату протягом останнього періоду часу, у машинобудуванні, хімічній, харчовій промисловості, металургії. Разом з тим, необхідно враховувати, що підвищення заробітної плати залежить, передусім, від економічного потенціалу

підприємств. Відповідно, більшою мірою декларують можливість підвищення заробітної плати у 2023 році підприємства харчової промисловості (21% від опитаних підприємств), виробництва одягу, взуття (15%), металургії та металообробки (13%). Це свідчить про пошук можливостей підвищення заробітної плати підприємствами цих видів економічної діяльності (з урахуванням перспектив їх розвитку та необхідності зниження дефіциту робочої сили).

Разом з тим, серйозним викликом для розвитку вітчизняного ринку праці є збереження його асиметричності. Поглиблення асиметрії ринку праці за якістю робочих місць, на думку науковців Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, відбувалося в результаті поступової деіндустріалізації економіки, яка супроводжувалася випереджаючим розвитком сфери послуг у передвоєнний період часу [1]. Це призвело до збільшення галузевих та професійних диспропорцій на ринку праці в результаті скорочення попиту на робочу силу, з одного року, та невідповідності рівня кваліфікації працівників вимогам роботодавців, з іншого боку.

Відповідно, не менш вагомим викликом для забезпечення розвитку ринку праці в умовах війни є обмеження можливостей професійного розвитку. Зокрема, це стосується збільшення дефіциту кваліфікованих працівників внаслідок мобілізації чоловіків (передусім, кваліфікованих робітників з інструментом) та міграційних втрат жінок працездатного віку, молоді. Також загострюються проблеми забезпечення підготовки кваліфікованих кадрів, оскільки обмеженими залишаються можливості фінансування підприємствами професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Це призводить до збільшення проблем з наймом кваліфікованої робочої сили.

За даними щомісячного опитування підприємств «Український бізнес під час війни», проведеного Інститутом економічних досліджень і політичних консультацій у вересні 2023 року, спостерігається значне наростання проблем дефіциту робочої сили (Рис. 3).

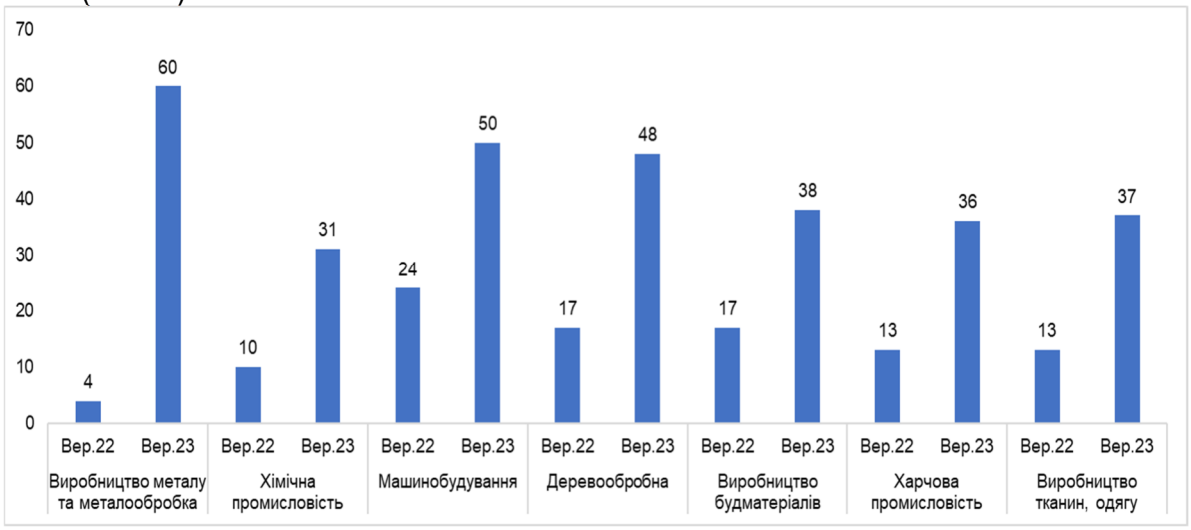

Рис. 3. Частки підприємств, які відзначають проблеми нестачі робочої сили (за видами економічної діяльності), % від опитаних

Джерело: [12]

Об’єктивно найбільш суттєво загострилися проблеми дефіциту робочої сили у виробництві металу та металообробки. Зокрема, у вересні 2022 року частка опитаних металургійних підприємств, які відзначали важливість цієї проблеми для ведення бізнесу, становила 4%, тоді як у вересні 2023 році ця частка зросла до 60%. Майже утричі збільшилася частка таких підприємств у хімічній промисловості (до 31%, порівняно з 10% за аналогічний період часу), удвічі – у машинобудуванні (з 24% до 50%) [12].

Не менш серйозним викликом розвитку ринку праці України є недостатньо висока якість професійної підготовки, що обмежує можливості реалізації освітньо-професійного потенціалу країни. Повільні темпи розвитку дуальних форм навчання, недостатній рівень залучення роботодавців до оновлення освітніх програм, організації стажування студентів та педагогів, майстрів виробничого навчання на виробництві суттєво впливають на можливості забезпечення професійного розвитку робочої сили.

Загалом, посилення зазначених вище викликів може призвести до загострення ризиків погіршення якості демографічного відтворення населення, ризиків безробіття, ризиків зниження якості освітнього потенціалу та ризиків бідності, що ускладнює можливості забезпечення відновлення економіки країни на модернізаційних засадах та сталого розвитку у перспективі (Рис. 4). Водночас, наростання існуючих та потенційних ризиків може призводити до посилення загроз соціальній безпеці крани (у частині забезпечення можливостей збереження та розвитку трудового потенціалу, гідного людського розвитку).

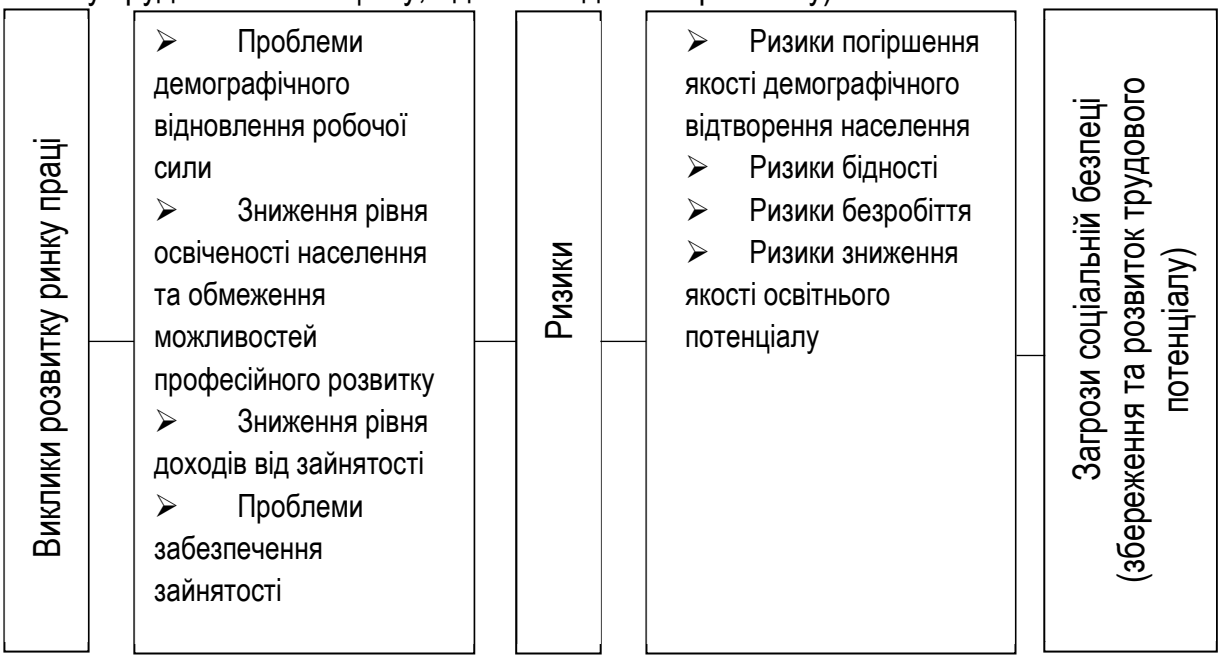

Рис. 4. Вплив викликів та ризиків розвитку ринку праці на соціальну безпеку країни
Джерело: складено авторами

Відповідно, для підвищення ефективності розвитку ринку праці (з урахуванням існуючих та потенційних викликів та загроз) необхідно забезпечувати розроблення стратегічних напрямів реалізації політики зайнятості, що супроводжуватиметься структурною перебудовою економіки та зайнятості, покращенням бізнес середовища для створення робочих місць на національному та регіональному рівнях.

Висновки. Для мінімізації негативних наслідків впливу викликів та ризиків розвитку ринку праці на досягнення сталості та стійкості соціально-економічного розвитку України в умовах війни та повоєнного відновлення необхідно забезпечити:

- створення умов для ефективного відтворення трудового потенціалу країни за рахунок покращення стану здоров'я населення, поліпшення якості медичних послуг;
- стимулювання повернення та реінтеграції мігрантів за рахунок сприяння розвитку підприємництва, започаткування власної справи;
- покращення бізнес-середовища для створення робочих місць;
- актуалізації регіональних стратегій розвитку;
- розроблення програм стимулювання зайнятості ветеранів війни та внутрішньо переміщених осіб, сприяння розвитку підприємницьких навичок для започаткування бізнесу, професійної перепідготовки;
- сприяння розвитку дуальних форм освіти, налагодження координації між роботодавцями та закладами освіти щодо посилення практико орієнтованого змісту освіти, участі у розробці освітніх програм, стажування на виробництві.

Література.

1. Людський розвиток в Україні. Пріоритети національної політики мінімізації асиметрії українського ринку праці: монографія / кер. авт. кол. О.І. Цимбал; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ: Академперіодика, 2021. – 210 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://idss.org.ua/arhiv/Block_Libanova_Ludskij_rozvytok_web.pdf (дата звернення 9.12.2023)
2. Петрова І.Л. Інноваційний сегмент ринку праці: оцінка тенденцій та перспективи // Демографія та соціальна економіка. – 2018. – № 1. – С. 166-180. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2018_1_14 (дата звернення 9.12.2023)
3. Колот А.М., Герасименко О.О. Праця XXI: філософія змін, виклики, вектори розвитку: монографія. Київ: КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2021. – 487 с.
4. Азьмук Н.А. Трансформація зайнятості при переході до цифрової економіки: глобальні виклики та стратегії адаптації: монографія. Київ: Знання, 2019. – 335 с.
5. International Partnership and Cooperation of Ukraine in Wartime: Collective monograph / edited by D. Nascimento, G. Starchenko. University of Coimbra, Portugal – Chernihiv: REICST, 2022. – 429 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-02-2022-01-13/monograph-02-2022-01-13 (дата звернення 9.12.2023)
6. Трансформація соціально-трудової сфери в умовах цифровізації економіки: монографія / О.Ф. Новікова, О.І. Амоша, Ю.С. Залознова; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2022. – 385 с.
7. Варналій З.С., Білик Р.Р., Хмелевський М.О. Соціальна безпека України: сутність, проблеми та шляхи забезпечення / З.С. Варналій, Р.Р. Білик, М.О. Хмелевський // Економічний вісник університету. Збірник наук. праць учених та аспірантів. Випуск 45, Переяслав, 2020. – С. 105-114. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://economic-bulletin.com/index.php/journal/issue/view/32/PDF%20-%2045 (дата звернення 9.12.2023)
8. Сидорчук О.Г. Соціальна безпека: державне регулювання та організаційно-економічне забезпечення: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018 – 492 с.
9. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці україни в умовах війни. The russian-ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects. 2023. – P. 1106–1113. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6356/13392-1?inline=1 (дата звернення 9.12.2023)

10. Refugees fleeing Ukraine. Europe Situations: Data and Trends. The United Nations High Commissioner for Refugees web-site. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://data.unhcr.org/en/documents/details/105246 (дата звернення: 9.12.2023)

11. UNHCR Regional intention survey results. June 2023 https://data.unhcr.org/en/documents/download/102658 (дата звернення 9.12.2023 р.)

12. Щомісячне опитування підприємств. Інститут економічних досліджень і політичних консультацій. Випуск 17 (вересень 2023). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/2023_NRES_Septembert_FINAL_UA.pdf (дата звернення 9.12.2023)

13. Щомісячне опитування підприємств. Інститут економічних досліджень і політичних консультацій. Випуск 15 (липень 2023). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/_NRES_July_2023_FINAL_UA.pdf (дата звернення 9.12.2023)

References.

1. Borysiuk I.O., Tsybulska A.S. Analysis of the current Analiz suchasnoho stanu rynku lizynhovykh posluh v Ukraini // Hroshi, finansy i kredyt. – 2018. – Vyp. 15. – S. 153-160. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/15_2018_ukr/26.pdf

2. Vudvud V.V. Osoblyvosti funktsionuvannia lizynhu v Ukraini za umov transformatsiinoi ekonomiky // «Efektivni nastroje modervich VED – 2014» Materialy X mezinarodni Vedecko-prakticka conference, Praha, 27.04.2014 – 05.05.2014 – Praha: Publishing House «Education and Science». [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2014/Economics/3_168530.doc.htm

3. Hospodarskyi kodeks Ukrainy, pryiniatyi Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy 16.01.2003 r. № 436-IV [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

4. Hridina H. Finansovyi lizynh: problemy ta perspektyvy rozvytku v Ukraini // Traiektoriia nauky: mizhnarodnyi elektronnyi naukovyi zhurnal. – 2017. – Vyp. 3. – №9. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://cyberleninka.ru/article/v/finansoviy-lizing-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-v-ukrayini

Liudskyi rozvytok v Ukraini. Priorytety natsionalnoi polityky minimizatsii asymetrii ukrainskoho rynku pratsi: monohrafiia (*Human development in Ukraine. Priorities of the national policy of minimizing the asymmetry of the Ukrainian labour market: monograph)* / ker. avt. kol. O.I. Tsymbal; In-t demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. Kyiv: Akademperiodyka, 2021. – 210 s. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://idss.org.ua/arhiv/Block_Libanova_Ludskij_rozvytok_web.pdf (data zvernennia 9.12.2023)

2. Petrova I.L. Innovatsiinyi sehment rynku pratsi: otsinka tendentsii ta perspektyvy *(Innovative segment of the labour market: assessment of trends and prospects)* // Demohrafiia ta sotsialna ekonomika *(Demography and social economy).* – 2018. – № 1. – S. 166-180. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dse_2018_1_14 (Accessed: 9.12.2023)

3. Kolot A.M., Herasymenko O.O. Pratsia KhKhI: filosofiia zmin, vyklyky, vektory rozvytku: monohrafiia *(Work XXI: philosophy of change, challenges, vectors of development: monograph).* Kyiv: KNEU imeni Vadyma Hetmana, 2021. – 487 s.

4. Azmuk N.A. Transformatsiia zainiatosti pry perekhodi do tsyfrovoi ekonomiky: hlobalni vyklyky ta stratehii adaptatsii: monohrafiia *(Transforming Employment in the Digital Economy: Global Challenges and Adaptation Strategies: monograph).* Kyiv: Znannia, 2019. – 335 s.

5. International Partnership and Cooperation of Ukraine in Wartime: Collective monograph / edited by D. Nascimento, G. Starchenko. University of Coimbra, Portugal – Chernihiv: REICST, 2022. – 429 p. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-02-2022-01-13/monograph-02-2022-01-13 (Accessed: 9.12.2023)

6. Transformatsiia sotsialno-trudovoi sfery v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky: monohrafiia *(Transformation of the social and labor sphere in the conditions of digitalization of the economy: monograph)* / O.F. Novikova, O.I. Amosha, Yu.S. Zaloznova; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. Kyiv, 2022. – 385 s.

7. Varnalii Z.S., Bilyk R.R., Khmelevskyi M.O. Sotsialna bezpeka Ukrainy: sutnist, problemy ta shliakhy zabezpechennia *(Social security of Ukraine: essence, problems and ways of provision)* / Z.S. Varnalii, R.R. Bilyk, M.O. Khmelevskyi // Ekonomichnyi visnyk universytetu. Zbirnyk nauk. prats uchenykh ta aspirantiv. Vypusk 45, Pereiaslav, 2020. – S. 105-114. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://economic-bulletin.com/index.php/journal/issue/view/32/PDF%20-%2045 (data zvernennia 9.12.2023)

8. Sydorchuk O.H. Sotsialna bezpeka: derzhavne rehuliuvannia ta orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia: *monohrafiia (Social security: state regulation and organizational and economic support: monograph)*. Lviv: LRIDU NADU, 2018 – 492 s.

9. Blyzniuk V. V., Yatsenko L. D. Rynok pratsi Ukrainy v umovakh viiny *(Ukraine's labour market in war conditions)*. The russian-ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects. 2023. – P. 1106–1113. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6356/13392-1?inline=1 (Accessed: 9.12.2023)

10. Refugees fleeing Ukraine. Europe Situations: Data and Trends. The United Nations High Commissioner for Refugees web-site. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://data.unhcr.org/en/documents/details/105246 (Accessed: 9.12.2023)

11. UNHCR Regional intention survey results. June 2023 https://data.unhcr.org/en/documents/download/102658 (Accessed: 9.12.2023 r.)

12. Shchomisiachne opytuvannia pidpryiemstv. Instytut ekonomichnykh doslidzhen i politychnykh konsultatsii. Vypusk 17 (veresen 2023). (Monthly survey of enterprises. Institute of Economic Research and Political Consultations.). [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/2023_NRES_Septembert_FINAL_UA.pdf (Accessed: 9.12.2023)

13. Shchomisiachne opytuvannia pidpryiemstv. Instytut ekonomichnykh doslidzhen i politychnykh konsultatsii. Vypusk 15 (lypen 2023). (Monthly survey of enterprises. Institute of Economic Research and Political Consultations.). [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/_NRES_July_2023_FINAL_UA.pdf (Accessed: 9.12.2023)

Lisogor L.S. Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
ORCID ID: 0000-0001-5624-597X
laralisogor@gmail.com
National Institute for Strategic Studies, Kyiv, Ukraine,
Rudenko N.V., PhD (Econ.), Associate Prof.
ORCID ID: 0000-0003-0939-8206
natalia.rudenko@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

UKRAINIAN LABOUR MARKET DEVELOPMENT: PROBLEMS AND CHALLENGES OF THE PROVISION OF THE SOCIAL SECURITY IN CURRENT CONDITIONS

The challenges of the labour market development during wartime conditions are considered in the context of the need to provide social security in the period of post-war recovery. The main problems of the development of the Ukrainian labour market are analyzed which are associated with a significant migration outflow of the population as a result of the full-scale aggression of the russian federation against Ukraine, a reduction in the opportunities for creating new jobs, a decrease in the level of wages, and an increase in the quality of the country's educational and professional potential. Factors influencing the possibilities of hiring and professional development of the labour force at the enterprises have been identified. The current situation and expected predictions of enterprises regarding wage increases (by industries) are analyzed. It was grounded that the insufficiently high quality of vocational training limits the possibilities of realizing the educational and professional potential of the country. It has been proven that the aggravation of the risks of decrease of the quality of demographic reproduction of the population, the risks of unemployment, the risks of reducing the quality of educational potential, and the risks of poverty make it difficult to ensure the recovery of the country's economy on the basis of modernization and sustainable development in the future. The influence between challenges, risks of labour market development and threats to social security of the country is determined. The significant treats of the worsening of the educational potential's quality were defined. The directions of minimizing the negative impact of the implementation of problems and risks of the development of the labour market on the achievement of stability and stability of the socio-economic development of Ukraine under conditions of war and post-war recovery are substantiated. It was grounded the necessity of the development of the strategic ways of the realization of the employment policy, provision of the structural reconstruction of ecomnomy and employment, improvement of the business environment for the creation of the working places on the national and regional levels.

Keywords: *labour market, employment, social security, risks, challenges, educational potential*